

# ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ЗАПОРУКА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ ДЛЯ НАЩАДКІВ

**Волощенко В.В., Д'яконов В.І.**

*Україна, Харків, Харківський національний аграрний університет  
ім.В.В.Докучаєва*

*В статье рассмотрены проблемы перехода от антропоцентристской модели развития стран мира к идеологии экоцентризма и роль в этом процессе мировоззренческих, социальных, правовых институтов. Рассмотрены проблемы и перспективы эколого-сбалансированного развития, отмечены роль государства, производителей и общественности в осуществлении этой цели, а также ведущее значение формирования экологического сознания у молодежи.*

На фоні політичної і економічної ситуації, яка склалася в Україні, проблема стосунків з природним оточенням відкладається в побутовій свідомості на задній план. Найбільшу увагу привертають такі аспекти загострення екологічної ситуації, як погіршення якості життя в результаті забруднення довкілля і наслідки антропогенних катастроф, перш за все – наслідки аварії на ЧАЕС. Від цієї проблеми, певно, ми позбавимось ще нескоро, міне чимало десятиліть, а, можливо, і століття, поки ми будемо згадувати про це як про історичний факт із життя України. Сьогодні створилася ситуація, за якої використання природних ресурсів без достатніх знань про те, якими будуть наслідки змін, стає неприпустимим. Успішне розв'язання проблеми екологічної безпеки можливе лише за умови освіти громадян в поєднанні з їхнім екологічним вихованням [1].

Друга половина минулого століття внесла дві основні зміни як у правові системи країн світу, так і в міжнародне право. Спочатку права людини, а потім і навколишнє середовище були всесвітньо визнані як фундаментальні суспільні цінності. І в обох випадках існуючі інститути держави і права мусили змінитись, щоб їх гарантувати.

Цілком зрозуміло, існує певне перетинання понять «права людини» і «охорона довкілля». Людська істота не може бути відокремлена від середовища, в якому існує, і погіршення стану якого обов'язково впливає на неї та її права. Тому не дивно, що в 1972 році на Стокгольмській конференції права людини і охорона довкілля були об'єднані в перший принцип Декларації. Тоді вперше було сформульовано «право на безпечне навколишнє довкілля» [2].

З цього часу нове право було закріплене в національних конституціях і законах, а також в міжнародних деклараціях і угодах. Проте, юридична природа цього права стала предметом суперечок через складність у визначенні його предмету. Сьогодні науковці все більше доходять згоди щодо його процедурного характеру. Це право стосується не

взагалі якогось абстрактного середовища, а є правом кожної окремої людини на охорону власне її оточення. Це включає також право всіх індивідів бути поінформованими щодо планів і проектів, які можуть зашкодити довкіллю, брати участь у процедурах прийняття рішень і, коли необхідно, застосовувати відповідні засоби для відшкодування заподіяного лиха чи відновлення порушених гарантій.

Основою цієї системи є участь громадськості в охороні навколишнього середовища, яка обов'язково включає, перш за все, доступ до інформації. Власне, тому останні досягнення міжнародного права підкреслюють важливість цього інституту. Принцип участі громадськості закріплено не лише в Декларації Ріо-де-Жанейро 1992 року і Порядку Денному на XXI століття, прийнятому на тій же Конференції, а й в усіх укладених за останній час міжнародних угодах, що стосуються захисту морів і річок, транскордонних забруднень.

Проблема чистого і здорового навколишнього середовища стосується кожного. Рибалка зацікавлений і в чистій воді, і в незабруднених морях і океані; фермер – у неотруєній землі, споживач – у якісних продуктах, що не зашкодять його здоров'ю; промисловці – в продовженні процесу виробництва. Коротше кажучи, чисті повітря, вода, земля і відповідне використання природних ресурсів стосується всіх і всюди у світі.

Загальновідомо, що діяльність людини впливає на природу, яка, безумовно, має величезні регенеруючі можливості, але й вони вичерпуються. У багатьох випадках межі цих ресурсів було порушено або, принаймні, досягнуто критичної ризику. Цілком очевидно, що природа, флора і фауна з кожним днем зубожіє все швидше. Дуже багато вже загинуло і зникло назавжди. Крім того, зростає кількість місць, де умови вже стали майже непридатними для проживання. Концентруються забруднення і накопичуються відходи.

Погіршення стану довкілля, у свою чергу, впливає на діяльність людей і, особливо, на їх здоров'я. Інакше кажучи, існує тісний зв'язок між людиною та її оточенням. Зараз чимало сигналів, які вказують на серйозне порушення балансу між ними. Це шкодить не тільки навколишньому середовищу, але і соціальному та економічному розвитку.

Розвиток промисловості, транспорту, енергетики, індустріалізація сільського господарства призвели до того, що антропогенний вплив на навколишнє природне середовище прийняв катастрофічний характер. Хімічне, радіоактивне та бактеріологічне забруднення повітря, води, ґрунту, продуктів харчування, а також шум, вібрація, електромагнітні поля, іонізуюче випромінювання тощо викликають в

організмі людей тяжкі патологічні явища, глибокі генетичні зміни. Це призводить до різкого збільшення захворювань, передчасного старіння і смерті, народження неповноцінних дітей.

Екологія ХХІ століття поставила перед політикою такі гострі проблеми, як регулювання чисельності населення, екологічну конверсію виробництва, екологічну безпеку населення. Світова громадськість усвідомила, що людство має загальні глобальні інтереси, без вирішення яких є неможливим стійкий розвиток жодної держави, досягти якого можна лише шляхом збалансованого природокористування, щоб розвиток матеріального виробництва в будь-якому регіоні забезпечував стійкість екологічних систем, здоров'я і життєздатність населення [3].

Отже, потрібно відновити необхідний контроль за дотриманням цього балансу. Багато країн визнали це основою їх загальної політики. Європейський Союз визначив екологічні проблеми пріоритетним питанням своєї політики на наступні п'ятнадцять років. Донедавна екологічне управління розглядалось завданням суто урядовим, яке стосувалось прийняття законів і контролю за їх виконанням. У найкращому випадку до цього залучались всі галузі промисловості. Однак, поступово зростає усвідомлення того, що влада, промислове, сільськогосподарське виробництво і населення мають нести спільну відповідальність за належний стан довкілля.

В умовах зниження культурного й духовного рівня сучасної молоді, на наш погляд, безперервна екологічна освіта і виховання, екологізація свідомості та мислення державних і суспільних діячів, спеціалістів і практиків, населення набувають дуже глибокого змісту. Для цього необхідно задіяти засоби масової інформації, ввести у розвиток загальносвітової культури екологічний вектор як новий етап і складову її розвитку, що повинно характеризуватися глибоким та всебічним усвідомленням усіма і кожною людиною важливості екологічних проблем у житті та майбутньому людства

#### Перелік посилань

1. Крисаченко В.С. *Екологічна культура: теорія і практика*. – К.: Заповіт, 1996. – 108 с.
2. Гирусов Э.В. *Экологическое сознание как условие оптимизации взаимодействия общества и природы // Философские проблемы глобальной экологии*. - М.: Наука, 1983. - С.105-120.
3. *Програма дій «Порядок денний на ХХІ»*. – К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.